

Vyjádření školitele k obhajobě disertační práce

Název disertační práce: Vybrané modely převýchovné institucionální péče o dítě z přelomu 19. a 20. století v kontextu současné české etopedické praxe: historicko-pedagogický výzkum

Autorka disertační práce: PhDr. Lenka Hessová

Studijní obor: Pedagogika

Školitel: prof. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.

Doktorandka nastoupila do prezenční formy doktorského studia ve studijním programu Pedagogika a oboru Pedagogika na PedF UK v akademickém roce 2017/2018 (zahájení studia: 1.10.2017).

Během studia publikovala v konferenčních sbornících a časopisech (např. Komenský). Účastnila se řady tuzemských (např. ČAPV 2018, 2019) a mezinárodních konferencí a byla (spolu)řešitelkou výzkumných projektů.

Na jaře 2019 v silné mezinárodní konkurenci získala *ERC Bursary* umožňující aktivní účast na konferenci *Emerging Researchers' Conference* v německém Hamburku, kde prezentovala příspěvek *History of Positive Peer Model and its Contribution to Today's Residential Care in the Czech Republic*. Stipendium jí umožnilo i pasivní účast na konferenci *Education in an Era of Risk – the Role of Educational Research for the Future*, rovněž v Hamburku.

Akademický rok 2019/2020 byl pro doktorandku a její práci na disertaci vzhledem k vnějším okolnostem velmi specifický „díky“ pandemií COVID 19. Nebylo např. možné navštěvovat vytipovaná resocializační zařízení.

Dne 17.9. 2020 doktorandka úspěšně složila státní doktorskou zkoušku z předmětů Srovnávací pedagogika, Sociologie výchovy a Filosofie výchovy.

V akademickém roce 2019/2020 doktorandka směřovala své úsilí především k získání grantů, které by jí umožnily studium zdrojové literatury a reálií v zahraničí. V roce 2019 získala v rámci celouniverzitní soutěže měsíční stipendijní pobyt na univerzitě ve Vídni. Pobyt měl být realizován od 20.4 – 15.5.2020, byl však, bohužel, kvůli Covid 19 posunut na 11.10–6.11.2020. Doktorandka rovněž podala úspěšnou žádost týkající se možnosti absolvování letní školy ve Finsku pořádané organizací EERA. Letní škola byla, bohužel, také posunuta, tentokrát na květen 2021. Další ze série úspěšných oddálených projektů byla v tomto roce schválená aktivní účast na konferenci ERC Glasgow v srpnu 2020. Konference však byla kvůli Covid 19 také odložena. V zimním semestru 2019/2020 doktorandka podala žádost o projekt v rámci GAUK. Grant sice nezískala, ale posudky potvrzovaly, že se jednalo o kvalitní projekt.

V akademickém roce 2019/2020 se doktorandce podařilo navázat kontakt s vědci z amerického Boys Town, jehož historii studuje. Díky spolupráci s univerzitou v Nebrasce (USA) a Boys Town (USA) mohla v srpnu 2020 podat žádost o Fulbrightovo stipendium, které by jí umožnilo čtyřměsíční studium dostupných zdrojů o Boys Town přímo v Nebrasce. Dostala se do užšího kola, její projekt však vybrán nebyl.

V akademickém roce 2020/2021 doktorandka vzhledem k stále trvající výjimečné situaci spojené s pandemií COVID 19 redefinovala přístup k práci. Ke změnám ji vedly i možnosti studovat zdrojovou literaturu k tématu z přelomu devatenáctého a dvacátého století v českém prostředí a množství získaných zdrojových informací v anglickém i německém jazyce během absolvovaného posunutého zahraničního studijního pobytu. Pobyt na vídeňské univerzitě absolvovala doktorandka v období od 11.10 do 8. 11. 2020. Odložená letní škola pořádaná agenturou EERA ve Finsku nakonec proběhla online v období 14. -16. 6. 2021. Další oddálenou aktivitou byla účast na online konferenci ERC v Ženevě 2. 9. 2021.

Předložená disertační práce zkoumá cestou historicko-pedagogického výzkumu historii institucionální převýchovné péče se zaměřením na vybrané modely péče o bezprizorné vzniklé na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Současně si všímá inspiračních přesahů příslušných „průkopnických“ projektů v kontextu současné české etopedické praxe. Disertační práce zprostředkovává lepší porozumění fungování převýchovných modelů, kterým se ostatní studie v českém akademickém prostředí věnují pouze okrajově.

Disertační práce je členěna do osmi kapitol. Metodologický přístup k práci a jeho pozadí jsou podrobně popsány v první kapitole disertační práce nazvané *Metodologie*. V rámci sondy do minulosti se práce zabývá historií péče o delikventní a sociálně znevýhodněné děti a mladistvé do poloviny dvacátých let 20.století. Dílčí cíl disertační práce *Popsat historii péče o sociálně znevýhodněné děti a mladistvé do poloviny dvacátých let 20. století* byl naplněn ve zpracování druhé, třetí a čtvrté kapitoly, tj. v kapitolách *Historie péče o chudé a postupná diferenciací péče*, *Historie vězeňské péče o děti a mládež* a *Historie péče o sirotky, děti zanedbané a mravně zpustlé v Čechách na přelomu devatenáctého a dvacátého století*. Výše uvedené kapitoly přinášejí obraz světového i domácího vývoje. V širším měřítku byly v rámci disertační práce sledovány dva proudy: (1) vývoj penologie a (2) vývoj péče o sociálně slabé.

V páté a šesté kapitole bylo výzkumné téma zúženo na výzkumný problém, tj. *studium fungování vybraných projektů institucionální převýchovné péče o děti a mladistvé na přelomu 19. a 20. století s přesahem do současnosti*. Pátá kapitola *Vybrané projekty převýchovné péče o děti a mladistvé z přelomu 19. a 20. století* odpovídá na následující výzkumné otázky: *Jaké prvky úspěšné převýchovy se objevovaly napříč projekty?* a *Jaké prvky úspěšné převýchovy byly specifické jen pro určitý projekt?* Tyto jsou provázané s výzkumnými cíli: *Popsat inspirativní projekty z přelomu 19. a 20. století zabývající se převýchovou dětí a mládeže a Najít společné rysy, které byly příčinou úspěšnosti projektů*. Pátá kapitola proto podává přehled o fungování Junior Republic (USA), Ford Republic (USA), Little Commonwealth (Velká Británie), Baumgarten (Rakousko), Boys Town (USA), Domu sirotek (Polsko), Kolonii Gorkého (Sovětský svaz) a Summerhillu (Velká Británie).

Disertační práce předkládá detailní obraz vybraných projektů, který se opírá o různé zdrojové informace. Při samotném popisu projektů je autorkou respektováno jejich zasazení v časové ose, popis místa jejich vzniku, charakteristika účastníků projektu a popsání politicko-sociálně-ekonomických okolností jejich vzniku. Kritériem pro výběr zařazených projektů bylo časové vymezení jejich vzniku, iniciace jednotlivcem vymezujícím se oproti klasickému institucionálnímu pojetí péče, inovativnost projektu v porovnání s ostatními dobovými zařízeními a experimentování s prvky samosprávného vedení. Dotčená kapitola potvrdila, že otázky, které trápí vychovatele dnes, trápily vychovatele a odbornou i laickou veřejnost už před více než sto lety.

Témata, která se objevila ve fungování historických modelů disertační práce, propojují v šesté kapitole *Inspirační přesahy popsaných historických projektů v kontextu současné české etopedické praxe se současností Standardy kvality péče* (MŠMT, 2015), výsledky 17 inspekčních zpráv z převýchovných institucí pečujících o dítě a jejich roční výchovně vzdělávací plány. Domněnku o inspiračním potenciálu prvků pozorovaných v historických projektech tato kapitola potvrdila. Ze studia *Standardů kvality péče* a inspekčních zpráv vyplynulo, že mezi prvky, které v minulosti fungovaly a mohly by při řešení současných témat fungovat i dnes, patří např. aktivní přístup ředitelů k získávání finančních prostředků, svěřování většího dílu odpovědnosti dětem (klientům), důslednější rozvíjení finanční gramotnosti a využívání moderních technologií.

V závěru disertační práce jsou ještě v rámci hledání konkrétní inspirace pro současnou institucionální převýchovnou péči popsány dva převýchovné modely, které byly založeny již na přelomu devatenáctého a dvacátého století a které přežily své zakladatele a fungují do dnešní doby. Oba modely „otevírají“ dvě cesty. Jednak cestu *Summerhillu* přes poskytnutí svobody, která je kontrolována pouze soužitím v komunitě. Ale také cestu organizovaného a disciplinovaného přístupu novodobého *Boys Town*, který stále staví na odkazu Flanaganova požadavku na víru, naději, vedení a lásku.

Disertační práce může přispět k současné diskusi o inspiračních zdrojích svým obratem k minulosti, zkoumáním starších „pionýrských“ modelů institucionální převýchovné péče a nastíněním možné aplikace jejich nosných prvků v soudobém kontextu. Některé výzvy současné institucionální převýchovné péče totiž korespondují s výzvami, které se objevovaly při realizaci projektů z přelomu 19. a 20. století. Představené historické modely tak vlastně stále slouží jako příklady dobré praxe.

Na základě výše uvedeného **doporučuji disertační práci PhDr. Lenky Hessové k obhajobě.**

prof. PaedDr. Stanislav Bendl, Ph.D.
školitel

V Praze dne 3. ledna 2022